

spatio sileamus. **M.** Quid si pyrrhichius ponatur post dactylum, recte-ne fieri putas? **D.** Non recte: nam utrum idem sit, an iambus, nihil interest: siquidem pro iambo cum necesse est accipi propter ultimam, quam longam exigunt aures, quia restat silentium. Iambum autem non oportere poni post dactylum, propter diversitatem levationis et positionis, quarum neutram oportet in dactylo habere tria tempora, quis non intelligat?

CAPUT IX.

De bacchio.

X. M. OPTIME omnino atque sequaciter. Sed quid tibi tandem videtur de anapæsto, an eadem ratio est? **D.** Prorsus eadem. **M.** Jam ergo bacchium consideremus, si placet, et dic mihi quod primum ejus metrum est. **D.** Quatuor syllabas puto esse, unam brevem, et tres longas, quarum duæ ad bacchium pertinent, una vero ultima ad inchoationem ejus pedis qui cum bacchio poni potest, ut id quod ei debetur, sit in silentio: in aliquo tamen exemplo vellem hoc auribus explorare. **M.** Facile quidem est exempla subjicere, quibus tamen non te arbitror ita ut superioribus posse delectari: nam isti quinque temporum pedes, ut etiam septenum, non tam suaviter currunt, quam ii qui aut in æquas partes dividuntur, aut in simplam et duplam, vel in dublam et simplam, tantum interest inter sesquatos motus et æquales aut complicatos, de quibus satis in primo illo nostro sermone tractavimus. Itaque hos pedes, quinque ac septem scilicet temporum, uti aspernantius poetæ, ita soluta libentius assumit oratio, quod videri facilius in exemplis, quæ postulasti, potest: nam

ista sunt, *Laborat magister docens tardos.* Hoc revolve interposito trium temporum silentio, quod ut sentires facilius, ideo post tres pedes longam syllabam posui, quod est initium cretici, qui cum bacchio poni potest. Nec ad primum metrum exemplum dedi, quod est quatuor syllabarum, ne unus pes non esset satis ad commonendum sensum tuum, quantum post illum atque unam longam silere deberes. Quod ecce nunc edam, atque ipse repetam, ut in meo silentio tria tempora sentias: *Labor nullus, Amor magnus.* **D.** Satis apparet solutæ orationi hos esse congruentiores pedes, et nihil opus est exemplis cætera excurrere. **M.** Verum dicis: sed num tibi cum silendum est, una tantum longa videtur poni posse post bacchium? **D.** Non sane; sed etiam brevis et longa, qui ejusdem bacchii semipes primus est: nam si nobis inchoare creticum licuit, quia cum eodem bacchio poni potest, quanto magis id de ipso bacchio facere licebit, cum præsertim non totum de cretico posnerimus quod primæ parti bacchii sit æquale temporibus?

CAPUT X.

Pleno pedi quid addatur ante silentium.

XI. M. JAM ergo, si placet, me audiente atque judicante, tu ipse per cætera excurre, et quid ponatur post plenum pedem, quando silentio reliquum impletur in omnibus pedibus qui restant, exequere. **D.** Brevissimum jam, opinor, atque facillimum est quod requiris: nam quod de bacchio dictum est, id etiam de secundo pæone dici potest. Post creticum autem et unam longam syllabam licet ponere, et iambum, et spondeum, ita ut aut tria tem-

pora, aut duo, aut unum sileatur. Quod autem de hoc dictum est, id et in primum et in ultimum pæonem cadit. Jam post palimbacchium vel unam longam vel spondeum collocari decet, quocirca et in hoc metro aut tria tempora, aut unum silebitur. Eadem conditio est pæonis tertii. Sane ubicumque spondeus, ibi et anapæstus jure ponitur. Post molossum vero, quod ad ejus attinet divisionem, aut unam longam ut quatuor, aut duas ponimus ut duo tempora sileamus. Sed quoniam et sensu et ratione exploratum est, ordinari cum eo posse omnes senum temporum pedes, erit post eum locus et iambo, et tria tempora silenda remanebunt; erit et cretico et unum tacebitur; hac conditione erit et bacchio. At si in duas breves primam cretici, et secundam bacchii solverimus, erit et pæoni quarto. Quod autem de molosso, id etiam de cæteris sex temporum pedibus dixerim. Jam proceleumaticum arbitror ad cæteros qui quatuor temporibus constant, esse referendum, nisi cum tres breves post eum locamus. Quod ita est ac si anapæstum locemus, propter ultimam syllabam quæ cum silentio longa accipi solet. Primo vero epitrito iambus recte jungitur, et bacchius et creticus et pæon quartus. Hoc dictum sit et de secundo, ut tempora sileantur aut quatuor, aut duo. Duos autem reliquos epitritos recte possunt consequi spondeus et molossum: ita ut primam spondei, et primam vel secundam molossi in duas breves solvere liceat: ergo in his metris aut tria tempora, aut unum tacebitur. Dispondeus restat, post quem si posuerimus spondeum, quatuor tempora silenda erunt: si molossum, duo, manente licentia solvendi longam in duas breves, vel in spondeo, vel in molosso, excepta ultima. Habes quod me excurrere voluisti; nisi aliquid forte emendabis.

CAPUT XI.

Iambus post dichorium male ponitur

XII. M. Imo non ego, sed tu, cum aurem ad judicandum adhibueris: nam quæro a te, utrum cum dico et plaudo istuc metrum, *Verus optimus*: et hoc, *Verus optimorum*: et hoc, *Veritatis inops*: tam jocunde hoc tertium quam illa superiora tuus sensus accipiat, quod ea repetendo, et cum debitis silentiis plaudendo facile judicabit. D. Manifestum est quod jocunde illa, hoc injocunde accipiat. M. Non ergo recte post dichorium iambus ponitur. D. Ita est. M. Recte autem poni posse post cæteros assentitur quisquis hæc metra cum disciplina interponendorum silentiorum repetierit.

Fallacem cave.

Male castam cave.

Multiloquum cave.

Fallaciam cave, et

Invidum cave, et

Infirmum cave.

D. Sentio quod dicis, et approbo. M. Vide etiam utrum te nihil offendat, cum interposito duorum temporum silentio, hoc metrum repetitum inæquale pergat: num enim ita sonet ut ista?

Veraces regnant.

Sapientes regnant.

Veriloqui regnant.

Prudentia regnat.

Boni in bonis regnant.

Pura cuncta regnant.

D. Imo hæc æqualiter et suaviter, illud autem absurde.
M. Hoc ergo tenebimus in metris sex temporum pedum,
dichorium iambo, antispastum spondeo male claudi.
D. Tenebimus sane.

XIII. M. Quid causam cur ita sit nonne approbabis,
si animadverteris levatione ac positione in duas partes
dividi pedem, ita ut si qua in eo syllaba media est, vel
una vel duæ, aut uni parti attribuantur priori vel poste-
riori, aut in utramque partiantur? D. Novi quidem istuc,
et verum est; sed quid ad rem? M. Hoc quoque attende
quod dicam, tum videbis facilius quod requiris. Nam
manifestum tibi esse arbitror alios esse sine mediis syllabis
pedes, ut pyrrhichius, et cæteri binarum syllabarum;
alios in quibus medium aut primæ parti, aut extremæ,
aut utrique, aut neutri, spatio conveniat: primæ, ut in
anapæsto, vel in palimbacchio, vel in pæone primo:
extremæ, ut in dactylo, vel in bacchio, vel in pæone quarto:
utrique, ut in tribracho, sive in molosso, sive in cho-
riambo, sive in quolibet ionico: neutri, ut in cretico,
sive in pæonibus secundo et tertio, sive in diiambo, dichor-
io, antispasto. Nam qui pedes in tres æquales partes dividi
possunt, media pars in his convenit cum prima et extrema:
qui autem non possunt, aut cum prima tantum, aut cum
extrema, aut cum neutra. D. Et hoc æque scio, et quo
tendat expecto. M. Quo tandem putas, nisi ut videas
iambum post dichorium ideo male poni cum silentio, quia
medium ejus est, nec primæ parti æquale nec extremæ,
et idcirco a levatione ac positione discordat? Hoc etiam
de spondeo intelligitur, qui similiter post antispastum
cum silentio non amat poni: an quidquam tibi adversum

ista dicendum est? D. Mihi vero nihil, nisi quod ista offen-
sio, quæ fit auribus, cum ita hi pedes collocantur, in
comparatione fit ejus suavitatis, quæ oblectat auditum,
cum post cæteros senum temporum hi cum silentio po-
nuntur pedes. Nam si aliis tacitis me consuleres quemad-
modum sonarent, exemplis subjectis, aut post dichorium
iambus, aut post antispastum spondeus, cum silentio
positi, dicam quod sentio, fortasse approbarem et lauda-
rem. M. Non equidem resisto tibi. Satis est mihi tamen,
quod hæc collocatio in comparatione talium numerorum,
sed melius sonantium, sicut dicis, offendit: eo enim est
improbanda, quod cum ejusdem generis etiam illi sint
pedes, quos his semipedibus clausos labi jocundius con-
fitemur, ab his discrepare non debuit. Sed nonne tibi
videtur secundum istam rationem, nec post epitritum
secundum iambum cum silentio poni oportere? Nam et in
hoc pede iambus ita medium locum tenet, ut nec prioris
nec posterioris partis temporibus æquetur. D. Cogit me
superior ratio concedere.

CAPUT XII.

Summa omnium metrorum.

XIV. M. AGE nunc, redde mihi omnium metrorum
numerum, si placet, quæ jam tractavimus, id est, eorum
quæ a suis plenis pedibus incipiunt, clauduntur autem
aut suis pedibus plenis, ita ut silentium, cum ad caput
reditur, non interponamus, aut non plenis pedibus cum
silentio, quos tamen eis congruere ratio docuit, incipiente
numero a duobus non plenis usque ad octo plenos, ita
tamen ut triginta duo tempora non excedantur. D. Ope-

rosorum quidem est quod imponis, est tamen operæ pretium. Sed memini nos paulo ante jam pervenisse ad septuaginta septem metra a pyrrhichio usque ad tribrachum, cum illi binarum syllabarum pedes quatuordecim singuli crearent, quæ fiunt simul quinquaginta et sex. Tribrachus autem viginti unum, propter geminam divisionem. His igitur septuaginta et septem addimus quatuordecim dactyli, et anapæsti totidem: pleni enim si locentur nullo silentio, incipiente metro a duobus usque ad octo pedes, septena pariunt: additis vero semipedibus cum silentio, incipiente metro ab uno pede, et semipede perveniente ad septem semis: alia septena: et fiunt jam omnia centum et quinque. Bacchius vero non potest metrum suum ad octo pedes perducere, ne triginta duo tempora transeat, neque quisquam quinum temporum pes; sed possunt isti usque ad sex pervenire. Bacchius ergo et qui ei par est, non modo temporibus, sed etiam divisione pæon secundus a duobus pedibus usque ad sex procedentes cum integri ordinantur sine silentio, quina metra pariunt: cum silentio autem incipientes ab uno semipede, et ad quinque semipedes pervenientes, alia quina cum una longa post eos ponitur, et item quina cum brevis et longa: quindena igitur creant, quæ in summam redacta triginta sunt, et fiunt jam metra omnia centum et triginta quinque. Creticus vero, et qui pariter dividuntur, pæones primus et quartus, quoniam post illos et unam longam, et iambum, et spondeum, et anapæstum licet ponere, ad septuaginta quinque perveniunt: cum enim tres sint pedes, quina creant sine silentio, cum silentio autem viginti, quæ simul (ut dictum est) fiunt quinque et septuaginta, quibus additis superiori summæ, decem et ducenta complentur. Palimbacchius et qui ei divisione concordat tertius pæon, quina pariunt integri sine silen-

tio: cum silentio autem quina cum una longa, quina cum spondeo, quina cum anapæsto. Hæc addimus ad majorem summam, et habemus metra omnia ducenta quinquaginta.

XV. Molossus et cæteri sex temporum pedes, qui cum illo simul septem fiunt, quaterna creant integri: cum silentio autem quoniam et una longa post unumquemque eorum locari potest, et iambus, et spondeus, et anapæstus, et bacchius, et creticus, pæon quartus, vicena et octona complent, quæ simul fiunt centum nonaginta sex, quæ ducta cum illis quaternis ducenta viginti quatuor complentur: sed hinc octo deducendi sunt, quia post dichorium iambus, et post antispastum spondeus male ordinantur. Reliqua sunt ducenta sedecim, quæ addita majori summæ, faciunt metra omnia quadringenta sexaginta sex. Proceleumatici ratio haberi non potuit cum his pedibus quibus congruit, propter semipedes qui post hunc plures ponuntur. Nam et una syllaba longa post eum poni potest cum silentio, sicut post dactylum et ejus consortes ut duo, et tres breves ut unum tempus sileatur; quo efficitur ut ultima brevis pro longa accipiatur. Epitriti metra gignunt terna integri, incipiente metro a duobus pedibus, perveniente ad quatuor: si enim addas quintum, triginta duo tempora, quod non oportet, excedes. Cum silentio vero primus et secundus epitritus terna post locato iambo, terna bacchio, terna cretico, terna pæone quarto; quæ fiunt cum illis ternis quæ sunt sine silentio, triginta. Tertius vero et quartus epitriti tres ante silentium gignunt, cum spondeo terna, et terna cum anapæsto, terna cum molosso, terna cum ionico minore, terna cum choriambis; quæ fiunt simul cum illis ternis, quæ sine silentio genuerunt, triginta et sex. Ergo epitriti omnes sexaginta et sex metra pariunt: quæ cum

viginti et uno proceleumatici, superiori summæ addita, faciunt quingenta quinquaginta tria. Dispondeus restat gignens et ipse tria integer; adhibito autem silentio cum spondeo tria, et tria cum anapæsto, tria cum molosso, tria cum ionico a minore, tria cum choriambo: quæ in summam ducta cum illis tribus quæ creat integer, fiunt decem et octo. Ita erunt metra omnia quingenta septuaginta et unum.

CAPUT XIII.

Ratio metiendi metra et silentia interponendi.

XVI. M. ESSENT quidem, nisi tria detrahenda essent, quia post secundum epitritum dictum est iambum male poni. Sed hoc quidem bene se habet, quare jam dic mihi, quomodo tibi aurem tangat metrum hoc,

Triplici vides ut ortu Triviæ rotetur ignis.

D. Persuaviter. M. Potes-ne dicere quibus pedibus constet? D. Non possum: neque enim invenio quomodo sibi congruant quos metior: sive enim pyrrhichium a capite constituam, sive anapæstum, sive pæonem tertium, non his conveniunt qui sequuntur: et invenio quidem creticum hic post tertium pæonem, ut reliqua sit longa syllaba, quam creticus post se non respuit collocari; sed his pedibus hoc metrum constare non posset, nisi interposito silentio trium temporum: nunc vero nihil siletur, cum hoc repetendo permulcet auditum. M. Vide igitur utrum incipere debeat a pyrrhichio, deinde metiamur dichorium, tum spondeum, qui complet tempora, quorum duo sunt in principio: potest item caput tenere anapæstus, deinde diiambus metiri, ut extrema longa collocata qua-

tuor temporibus anapæsti perficiat sex tempora, quæ cum diiambo conveniunt, ex quo intelligas licet, partes pedum non solum in fine poni, sed etiam in capite metrorum, D. Jam intelligo.

XVII. M. Quid, si demam unam ultimam longam, ut tale sit metrum, *Segetes meus labor*: nonne animadvertis cum silentio duorum temporum repeti? Ex quo manifestum est, et aliquam partem pedis posse in principio metri poni, et aliquam in fine, et aliquam in silentio. D. Et hoc manifestum est. M. Sed hoc fieri si dichorium metiaris integrum in hoc metro: nam si diiambum, et a capite anapæstus ponatur, cernis partem pedis in principio positam, quæ habet jam quatuor tempora: duo autem quæ debentur, silentur in fine. Ex quo discimus posse metrum incipere a parte pedis, et desinere ad plenum pedem, sed nunquam sine silentio. D. Et hoc perspicuum est.

XVIII. M. Quid, hoc metrum potes-ne metiri et dicere quibus pedibus constet:

*Jam satis terris nivas, atque diræ
Grandinis misit pater, et rubente
Dextera sacras jaculatus arces¹?*

D. Possum constituere in capite creticum, et duos metiri reliquos senum temporum pedes, unum ionicum a majore, alterum dichorium, et silere unum tempus quod adjungitur cretico ut sex tempora compleantur. M. Non nihil defuit considerationi tuæ: nam cum dichorius est in fine, restante silentio, ultima ejus, quæ brevis est, pro longa accipitur: an hoc negabis? D. Imo fateor. M. Non ergo constitui decet in fine dichorium, nisi nullo in repetitione consequente silentio, ne non jam dichorius, sed epitritus secundus sentiatur. D. Manifestum est. M. Quo-

¹ Horatius 1. Carminum.

modo ergo metiemur hoc metrum? D. Nescio. M. Attende ergo utrum bene sonet, cum ita pronuntio, ut post tres primas syllabas unum tempus sileam: ita enim in fine nihil debetur, ut decenter ibi possit esse dichorius. D. Jocundissime sonat.

CAPUT XIV¹.

Persequitur rationem adhibendi silentia in metiendis metris.

XIX. M. Hoc quoque igitur adjungamus arti, ut non solum in fine, sed et ante finem cum oportet sileamus. Tunc autem oportet, cum id quod debetur implendis temporibus pedum, aut indecenter siletur in fine propter ultimam brevem, ut in hoc quod dictum est; aut cum duo constituuntur non pleni pedes, unus in capite, alter in fine, qualis iste est,

Gentiles nostros inter oberrat equos.

Sensisti enim, ut opinor, me post quinque syllabas longas, moram duorum temporum siluisse, et tantumdem in fine silendum est, dum reditur ad caput. Si enim hoc metrum ad legem sex temporum metiaris, erit tibi primus spondeus, secundus molossus, tertius choriambus, quartus anapæstus. Spondeo igitur debentur duo tempora ut sex temporum pedem impleat, et anapæsto: itaque duo silentur post molossus ante finem, et duo post anapæstum in fine. Si autem ad legem temporum quatuor, una longa erit in capite, deinde duos metimur spondeos,

¹ In veteribus editis caput male incipit ad verba precedentia: M. Attende ergo, etc.

deinde duos dactylos, et post una longa concludetur. Silemus itaque duo tempora post geminum spondeum ante finem, et duo in fine, ut ambo pedes impleantur, quorum dimidias partes in capite atque in extremo posuimus.

XX. Nonnunquam tamen quod duobus non plenis pedibus debetur in principio ac fine collocatis, finali tantum silentio redditur, si tantum sit ut dimidii spatium pedis non excedat, qualia hæc duo sunt:

*Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.*

Horum enim prius incipit a palimbacchio, inde excurrit in molossus, et bacchio terminatur: silentur ergo duo tempora, quorum unum bacchio, alterum palimbacchio cum reddideris, sena ubique tempora implebuntur. Hoc autem posterius dactylo inchoatur, inde pergit in choriambum, clauditur bacchio: tria igitur tempora silere oportebit, hinc unum bacchio, duo dactylo redhibebimus, ut in omnibus sint sena tempora.

XXI. Prius autem redditur quod debetur implendo extremo pedi, quam in principio constituto: nec aliter omnino fieri aures sinunt. Nec mirum: id enim cum repetimus, adjungitur capiti quod prorsus extremum est. Itaque in hoc metro quod dictum est, *Flumina constiterint acuto*: cum tria tempora senis utique implendis debeantur, si ea non silentio velis, sed voce reddere, possintque reddi et per iambum, et per chorium, et per tribrachum, quia omnes terna tempora possident, nullo modo ea per chorium reddi sensus ipse permittit, in quo prior est longa syllaba, brevis posterior: id enim prius sonare debet, quod bacchio debetur extremo, id est brevis syllaba; non longa, quæ dactylo primo. Licet hoc explorare his exemplis:

Flumina constiterint acuto gelu.

Flumina constiterint acute gelida.

Flumina constiterint in altum nocte.

Cui dubium est, duo illa suaviter repeti, hoc autem tertium nullo modo?

XXII. Item cum singula tempora singulis debentur pedibus minus plenis, si ea voce reddere velis, non sinit sensus in unam syllabam coarctari; mira omnino justitia. Non enim convenit, quod separatim reddendum est, non etiam constitui separatim. Quocirca in illo metro, *Sylvæ laborantes geluque*, si unam longam pro silentio fini addas, sicuti est, *Sylvæ laborantes gelu duro*, non probant aures; sicut probant cum dicimus, *Sylvæ laborantes gelu et frigore*: quod satiatissime sentis, cum singula repetis.

XXIII. Item non oportet cum duo minus pleni pedes ponuntur, majorem in principio quam in fine poni; nam et hoc condemnat auditus, tanquam si dicas, *Optimum tempus adest tandem*, ut primus pes sit creticus, secundus choriambus, tertius spondeus, ut tria tempora sileamus, quorum duo debentur ultimo spondeo ad sena implenda; et unum primo cretico. At si ita dicatur, *Tandem tempus adest optimum*, eadem interposita trium temporum mora in silentio, quis non sentiat jocundissime repeti? Quare aut tanti spatii decet esse in fine minus plenum pedem, quanti est in principio, ut illud, *Sylvæ laborantes geluque*: aut minorem in principio, et in fine majorem, veluti est, *Flumina constiterint acuto*. Neque injuria, quia ubi est æqualitas, nulla discordia: ubi autem dispar est numerus, si a minore ad majorem veniamus, ut in numerando solet, facit rursus ipse ordo concordiam.

XXIV. Ex quo illud est etiam consequens, ut cum ii, de quibus agitur, minus pleni ponuntur pedes, si duobus

locis interponitur silentium, id est, ante finem et in fine, tantum ante finem sileatur quantum debetur extremo, tantum autem in fine quantum scilicet primo: quia medium tendit ad finem, a fine vero ad principium redeundum est. Si autem utrique tantundem debetur, nulla controversia est quin tantum ante finem quantum in fine silendum sit. Sileri autem oportet non nisi ubi terminatur pars orationis. In iis autem numeris, qui non verbis fiunt, sed aliquo pulsu vel flatu, vel ipsa etiam lingua, nullum in hac re discrimen est, post quam vocem percussioneve sileatur, modo ut legitimum secundum supradictas rationes intercedat silentium. Quamobrem et a duobus potest minus plenis pedibus metrum incipere, si tamen utriusque conjunctum spatium minus non sit, quam posset esse unius et dimidii pedis; nam supra diximus, tum recte poni duos minus plenos pedes, cum id quod debetur ambobus, non transit spatio pedem dimidium: exemplum est, *Montes acuti*: ut aut in fine tria tempora sileamus, aut unum tempus post spondeum, et duo in fine. Aliter enim hoc metrum convenienter metiri non potest.

CAPUT XV.

Item de silentio in metris interponendo.

XXV. SIT hoc etiam in disciplina, ut cum ante finem silemus, non ibi pars orationis brevi syllaba terminetur, ne secundum illam sæpe commemoratam regulam, pro longa eam sensus accipiat, sequente silentio. Itaque in hoc metro, *Montibus acutis*, non possumus silere post dactylum tempus unum, quod post spondeum in superiore poteramus, ne non jam dactylus, sed creticus sen-